ישיבת בני עקיבא
ישיבת הגולן
ישיבה גבוהה והסדר

חָמֵש דַּקוֹת שֶׁל אֶלוּל

שיחות הנמסרות בביהמ"ד של ישיבת הגולן במשך כחמש דקות לפני תפילת ערבית בימי אלול
ומנסות להדריך לנחם ולעודד ולגעת בקצרה בנקודות עומק נפשיות
בעניינו של האדם הזמן והמקום

צעד קטן לאדם

ד תשרי; ר' איתמר מור, בוגר מחזור כ"ג

הרב איזנטל, בדרשת שבת שובה, דיבר על שני הסעיפים, הקצרים מאוד, בשולחן ערוך (או"ח, סי' תנג-ד), הנוגעים לעשרת ימי תשובה. ניתן לתמצת אותם בכך שצריך להרבות בתפילות ותחנונים בימים אלו, וכן מי שנוהג לאכול פת עכו"ם שימנע מלאכול פת עכו"ם בעשרת ימי תשובה. הרב איזנטל קשר את הדברים ברעיון יפה לפיו התמצות בדברי השו"ע בא לומר כי לא מצפים מאתנו לעשות מהפכות בעשרת הימים הללו, מבקשים מאתנו שינוי קטן. צעד בודד. לא דורשים מאתנו שלמות אלא השתלמות. השתלמות שיש בה התמדה משנה לשנה. מסעיף אל סעיף.

ברצוני לפתח מעט את הדברים ולמזוג לתוכם שלוש נקודות מעשיות, הנגזרות מתוך צוואתו של ר' נחמן מברסלב לתלמידיו-חסידיו. ר' נחמן הורה לתלמידיו להקפיד על שלושה דברים ולא לזוז מהם לעולם: התבודדות, הלכה וראש השנה.

התבודדות זאת תפילה, אך לא זאת שכתובה במחזורים, בסידורים ובסליחות, אלא זו הבוקעת מתוך אישיותו של האדם. התבודדות היא תפילה שאדם אומר בלשונו ובשפתו, מתוך חמלת ליבו האישית, בלשונו הלא מיומנת. בשונה מהתפילה "הממוסדת", ההתבודדות ממסדת קשר בלתי-אמצעי בין האדם לקב"ה. ההתבודדות סוללת דרך חדשה בעולם. ר' נחמן אמר פעם על התפילה כי על הדרכים הראשיות (כלומר על התפילות המסודרות) עומדים כל הגזלנים והרוצחים (ההרגל, השעמום וכו') ומונעים מהאדם להגיע למחוז חפצו. מי שמשכיל לסלול לו שביל מן הצד מתחמק מכל הגזלנים, שכן את השבילים הללו אף אחד איננו מכיר חוץ ממי שסלל אותם. ההתבודדות מקשרת את ריבונו של עולם לחיינו. הוא מפסיק להיות "אובייקט". במקום לדבר עליו אנו מתחילים לדבר אליו. הטרנספורמציה הזו יכולה להתרחש רק בדיבור אישי וכנה. ההתבודדות של חסידי ברסלב נעשית בשעה קבועה, במקום קבוע. למרות שרובנו לא נמצאים ביכולות הללו, עדיין יש מקום לקחת עצה טובה זו למחצה, שליש ורביע ולמסד אותה בתוך חיינו, כל אחד בדרכו ולפי יכולתו. הימים הללו ימים יפים הם. ימים של חשבון נפש. ואין כמו להכניס את אותו חשבון נפש בתוך ההתבודדות. עשר דקות לפני השינה מתחת לשמיכה. אפשר בבוקר לאחר ההשכמה, למשך רבע שעה לפני התפילה. כל אחד במקום בו הוא נמצא. הרב שג"ר אמר פעם על הפסוק "שירו לה' שיר חדש" כי לרבש"ע נמאס מ"האלטע זאכן". הוא רוצה שיר חדש! כזה שעדיין לא שרו לו. ההתבודדות מאפשרת את ההלחנה.

הלכה. ר' נחמן אמר שאסור שיעבור על אדם יום אחד ללא לימוד הלכה. ההלכה כשמה כן היא - הליכה. היהדות מורכבת לא רק מאידיאולוגיה אלא גם מפרקטיקה. כלומר מלימוד המוליך למעשה. כשיש נתק בין הלימוד ליישום, הדברים הופכים לבגד חיצוני שאותו האדם לובש ופושט כרצונו. התורה דורשת מאתנו כנות ואחידות בקשר שבין הלימוד להוצאתו לפועל בחיים. תופעת ה"ניו אייג'" מייצגת את ההיפך הגמור: רוחניות ללא מחויבות. דיבור שיש בו הרבה אידאולוגיה אך אפס מעשה. יכול אדם לשבת פעם בשבוע בחוג, ללבוש בגדים לבנים, להריח קטורת תוך כדי ישיבת לוטוס, ואח"כ כשהוא יוצא החוצה לרחוב, הוא חוזר להיות אותו אדם מקולקל שהוא היה לפני כן. תיקון עולם במלכות ש-די פירושו לקחת את המידע ולהפוך אותו לידיעה, בבחינת "והאדם ידע את חוה אשתו". בעשרת ימי תשובה אנו מקבלים הזמנה לבוא ולקחת עניין קטן בהליכות, בהנהגות טובות, במנהגים וללכת אתו מכאן והלאה. כפי שאמר הרב איזנטל: לא דורשים מאתנו מהפכות. רק מעשה אחד קטן ולהתמיד בו.

והדבר האחרון הוא ראש השנה. אין מי שלא מכיר את דרשתו של ר' נחמן לבוא אצלו על ראש השנה, שחוזקה באמירה החד- משמעית: "איש בל יעדר". מבלי להיכנס למה שעומד מאחורי הנושא, לזרמי העומק והוויכוחים בעניין, אני מבקש להאיר פן אחר בעניינו של ראש השנה בברסלב והוא ההתבטלות אל הצדיק. חסידי ברסלב

מוסרים את נפשם כדי לבוא ולנסוע אל ר' נחמן מדי שנה בראש השנה, הם מתבטלים לדבריו מתוך פשיטות ותמימות אמתיים, למרות שיש הרבה מה לומר ולחלוק. ההתבטלות הזאת נובעת מהכרה מוחלטת לפיה תורתו של הצדיק היא המעיין המחייה אותם. זהו הנתיב שלהם בתורה. זהו החיבור שממנו הם מקבלים את השפע לו הם זקוקים.

לכל אחד מאתנו ישנו צדיק. יש מי שעבורו זהו הרמב"ם, ויש אחרים שמוצאים את החיבור ברמח"ל, במהר"ל או אצל הרב קוק. הספרייה מלאה בספרים, שכל אחד מהם מייצג שביל; נתיב אפשרי ואין אדם למד אלא ממקום שליבו חפץ. אפשר לשאוב התחזקות רק מדרך שיש בה געגוע וכיסופים. הסדרים שהישיבה מציעה הם מסגרת. המסגרת היא מחויבת המציאות, שאם לא כן היינו הולכים לאיבוד. מה מוזגים לתוך המסגרת, זו כבר שאלה אחרת לגמרי. בימים הללו ראוי לתת עוד מעט זמן לצדיק שלנו; ללימוד המסוים שאנו מרגישים שמחייה את נפשנו. עוד עשר דקות ביום, עוד רבע שעה. הישיבה מאפשרת מספיק זמנים שהם "לא זמנים" כדי לעשות זאת. בין הסדרים, בלילה, בהפסקת צהריים, לפני התפילה וכו'. הלימוד הנוסף הזה, מהמקורות אותם אנו אוהבים במיוחד, הוא זה שיעורר ויחיה את הימים הללו לכדי משמעות והתקדמות אל היום הקדוש, יום הכיפורים. מתוך כך נזכה כולנו לגמר חתימה טובה.

הייעוד האבוד של בת המלך ושלנו

ה תשרי; ר' דן הימן, כוגר מחזור י'

"מעשה מאבדת בת מלך", כך שם סיפור מפורסם של רבי נחמן, שאני מניח שרובכם שמעתם וקראתם, במידה ולא אתם מוזמנים להשלים. תמצית הסיפור: למלך אחד היו שבעה בנים ובת אחת, אותה הוא מאוד אהב, יום אחד המלך כעס עליה ואמר "שהלא טוב ייקח אותך" והיא אבדה. המשנה למלך הלך לחפש אותה ובתום מסע ארוך של התמודדויות, אתגרים וניסיונות, הוא בסוף מוצא אותה ומחלץ אותה. "ובסוף הוציאה", כך חותם רבי נחמן את הסיפור, ולא מספר כיצד עשה זאת בפועל. רבי נחמן פותח את הסיפור כך: "בדרך ספרתי מעשה, שכל מי שהיה שומעה היה לו הרהור תשובה". עשרת ימי תשובה הם עיתוי מומלץ לקריאה, לימוד וחזרה של המעשה הזה.

על מנת להבין את עומק המעשה עלינו קודם להבין מי היא אותה "בת המלך" שהלכה לאיבוד בנמשל. כל אחד יכול לשאול את עצמו, מהי ומיהי אותה בת המלך שהלכה אצלו לאיבוד. ברצוני להציע כיוון לפירוש הדברים מתוך דברי רבי נחמן במקום אחר. על המושג אבדה כותב רבי נחמן בליקוטי מוהר"ן (קמא, תורה קפח):

> דַּע שֶׁצָּרִיךְ לִנְסֹעַ לְהַצַּדִּיק לַחֲזֹר עַל אֲבֵדָתוֹ כִּי קֹדֶם שֶׁיּוֹצֵא הָאָדָם לָאֲוִיר הָעוֹלָם מְלַמְּדִין וּמַרְאִין לוֹ כָּל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת וְלַעֲבֹד וּלְהַשִּׂיג בְּזֶה הָעוֹלָם וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם מִיָּד נִשְׁכַּח מֵאִתּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (נדה ל, ב) וְהַשִּׁכְחָה הִיא בְּחִינַת אֲבֵדָה...

את הגמרא בנדה (ל, ב) שהוולד לומד במעי אימו את כל התורה כולה, מפרש רבי נחמן שאין הכוונה מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל" עם כל הש"ס ופוסקים, אלא הלימוד שהמלאך מלמד את אותו תינוק, זה את מה שהוא אמור לעשות, להשיג ולעבוד בעולם הזה. אולם ברגע בו האדם נולד ויוצא לאוויר העולם הוא מיד שוכח את תפקידו. השכחה הזאת, אומר רבי נחמן, היא היא האבדה. האבדה - בת המלך שלנו - היא הייעוד שלנו; מה מתבקש מכל אחד לעשות בעצמו בעולם הזה.

הדרך והחיפוש אחר האבדה הזאת, רצופה באתגרים וניסיונות כפי שניתן למצוא בסיפור. אתמצת בקצרה את ארבעת האתגרים המופיעים בסיפור ואת ההתמודדות איתם והמשמעויות שלהם.

האתגר הראשון הוא הפחד. המשנה למלך מגיע לארמון מוגן ומוקף בחיילים והוא פוחד להיכנס, לאחר מכן הוא נמלך בדעתו והוא מנסה ומצליח. הפחד הזה משמיע לנו בראש פסקול שמונע מאתנו להתקדם, "אני לא אצליח", "לא ירצו אותי", "לא ייקחו אותי", "גדול עלי". השלב הראשון שמוטל על האדם הוא להתגבר על הפחד.

האתגר השני בדרך למציאת עצמנו אחרי שהתגברנו על הפחד, הוא הפיתויים. נאמר למשנה למלך לא לאכול, וביום האחרון, בו הוא היה אמור להוציא את בת המלך, הוא אכל ונרדם. הפיתוי אומר, "אם אתה רוצה למצוא את עצמך, בוא אלי", אבל בעצם מה שקורה שאתה רק מאבד את עצמך.

האתגר השלישי הוא הספק. המשנה למלך הצטווה לא לשתות יין, במהלך דרכו הוא מגיע למעיין שזורם בו נוזל במראה אדום וברית יין, והוא נכשל וטועם ממנו. הסבה לנפילתו היא הספק. היו לו ספיקות, האם מדובר באמת ביין, אולי זה רק נראה, ובכלל, הרי זה מעיין. ממילא הוא נפל. ספיקות. מי אומר שאנחנו במקום הנכון? אולי אנחנו צריכים להיות במקום אחר? צריך להתגבר על ספיקות.

ההתמודדות האחרונה והקשה ביותר היא הייאוש. רבי נחמן מספר שהמשנה למלך פוגש שלוש דמויות בזה אחר זה, ושלושתן אומרות לו, המקום הזה שאתה מתאר שנמצאת בו בת המלך לא קיים, אתה מחפש דבר שלא קיים. ייאוש. "אתה מחפש איזו נשמה חֵירותית, אתה מחפש את עצמך, אין, אתה כולך ערימת מולקולות חומריות, אין

באמת חירות". המענה לייאוש הוא אמונה. בעבר כנגד האמונה הייתה אולי כפירה או אליליות, היום הייאוש הוא המתנגד המרכזי לאמונה.

בהקשר לכך אצטט ציטוט סיפור קצר ממקור חסידי:

> צאו וראו עד היכן היה ר' יעקב יצחק שונא את העצבות – פעם אחת בא איש והתאונן לפניו שהרהורים רעים מציקים לנפשו והוא בא לידי מרה שחורה. מיד חיזק הצדיק את ליבו, נתן לו עצה ואמר לו: התרחק מהעצבות שמזיקה לעבודת ה' יותר מן החטא המעציב אותך. תכלית יגיעתו של השטן אינה להביא את האדם לידי עבירה אלא להביאו לידי עצבות על שהוא חוטא וחוזר וחוטא, כך הוא לוכד את הנשמה העלובה ברשת הייאוש.

בסיפור הזה מתברר שגם האתגרים הקודמים הם מבואות לאתגר הקשה ביותר: הייאוש. אבל אין מקום לייאוש, גם אם נכשלת הקב"ה לא רוצה אותך עצוב אלא מתמודד. חרטה ותשובה - כן, עצב - לא. עלינו לחיות באמונה מתוך שמחה ובשמחה מתוך אמונה.

להבדיל בין אלישע לאחר

ו תשרי; הרב ליאור להב, בוגר מחזור י"ב

הגמרא במסכת חגיגה (טו, א) מספרת על אַחֵר, הוא אלישע בן אבויה, התנא ששנה ופרש.

ת"ר מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו אמר לו מאיר חזור לאחריך שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת א"ל אף אתה חזור בך א"ל ולא כבר אמרתי לך כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר.

ננסה לדמיין את הסיטואציה. רוכב הרב על סוסו בשבת, ותלמידו, רבי מאיר, הולך איתו ללמוד תורה מפיו, בשלב מסוים אומר הרב-אַחֵר לתלמידו, רבי מאיר, "מאיר חזור לאחוריך שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת", כלומר אינני רוצה שתעבור בגללי עבירות, אתה לא יכול ללכת יותר. חשב רבי מאיר שזאת הזדמנות טובה לנסות ולהחזירו למוטב, ואמר לו "אף אתה חזור בך", כלומר, אולי גם אתה תעשה איזה מהפך מחשבתי ותחזור בתשובה. ועל כך משיב לו אחר, אני לא יכול, חסמו מפני את הדרך; שמעתי בת קול מאחורי הפרגוד שאומרת, "שובו בנים שובבים חוץ מאחר". אני לא יכול לחזור בתשובה.

הרב סולביצ'יק בספרו חמש דרשות ("שובו בנים שובבים", עמ' 125) שואל, איך ייתכן שחסמו את דרך התשובה בפני אחר? הרי אנו יודעים שלחזור בתשובה יכול כל אחד, בכל מצב ובכל מקום. כך כתוב במפורש ברמב"ם (הלכות תשובה פ"ג הי"ד), היה רשע כל ימיו, אפילו כפר בעיקר, ועשה תשובה, מוחלים לו שנאמר "תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא" (תהילים צ, ג) - עד דכדוכה של נפש. שאלה נוספת, בפרטי הסיפור, מה רצתה בת קול להגיד, הרי בתחילה היא אומרת "שובו בנים שובבים", שמשמעותה היא קריאה של קירוב וחיבור, ובסופה היא אומרת "חוץ מאחר", שהוא דיבור מרחיק ומנתק.

כדי לענות על שאלות אלו מביא הרב סולביצ'יק את הגמרא המקבילה בירושלמי, ומשווה בין גרסאות הסיפור. בין הגרסאות ישנם מספר הבדלים, לעניינו נשתמש באחת מהם. בירושלמי אלישע מספר לרבי מאיר, שהוא רכב ביום הכיפורים שחל בשבת והוא שמע בת קול מקודש הקודשים שאומרת "שובו בנים שובבים חוץ מאלישע בן אבויה". בגרסת הבבלי אלישע שומע את בת הקול מכנה אותו בכינויו – אחר. בגרסת הירושלמי הוא שומע את בת הקול קוראת בשמו - אלישע. האם הבת קול השתמשה בשמו או בכינוי? על פניו מדובר בסתירה.

מתרץ הרב סולביצ'יק ולומד מכך רעיון, ממנו ניתן לעמוד על עיקרון מהותי בתשובה וביחס האדם לנפילותיו. בת הקול אכן השתמשה בכינוי שלו, היא אמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר, כפי שגורס הבבלי, אך אלישע שמע בטעות שהיא אומרת חוץ מאלישע בן אבויה, כגרסת הירושלמי. הטעות העקרונית של אלישע בן אבויה הייתה שהוא זיהה את אַחֵר ואלישע בן אבויה כזהות אחת. אלישע היה צריך להבין שהמהות שלו והחטאים שלו הם שני דברים נפרדים, והוא, במהותו, טהור. כפי שבכל בוקר אנחנו אומרים בברכות השחר, "נשמה שנתת לי טהורה היא"; הנשמה טהורה, אי אפשר ללכלך אותה. אכן, יש את הקליפות ויש את החטאים שמתווספים, אין ספק. אבל אדם במהותו ובנשמתו נשאר טהור.

הבעיה, הבלבול והייאוש, מתחילים בשעה שאנחנו מזהים את החטאים כחלק מהותי מעצמנו ולא מצליחים להפריד בינם לביננו. אסור להגיד לילד, "אתה ילד רע!" מה זה ילד רע? כל הילדים הם טובים. יכול להיות ילד שעושה מעשים רעים, או לא טובים. אין כזה דבר ילד רע. ואת זה צריך גם לשדר. צריך שהילד יבין שהוא והמעשים הרעים הם לא אותו ישות, צריך להפריד בניהם. אלישע בן אבויה האמתי, אומר הרב סולביצ'יק, הוא לא מי שעליו אומרת הגמרא "ספרי מינים היו נושרים לו מחיקו", אלו הם הקליפות - האחר. אם היה לו כוח להפריד בין האחר הזה שנמצא בו, לבין הנשמה בטהרתה, היה יכול אלישע לחזור בתשובה שלמה.

יהי רצון שנזכה להבדיל בין החלק הטהור שבנו לבין החלק הטמא, שאפשר, רצוי וצריך להרחיק ולהבדיל, כמו שכתוב "להבדיל בין הקודש לחול, בין הטמא לטהור".

עת שערי תשובה להפתח

ח תשרי; ראש הישיבה, הרב אמנון שוגרמן

ברצוני לקרוא הערה חשובה מתוך ספר "שערי תשובה" של רבנו יונה, אולם קודם לכן, ברצוני להקדים ספור קצר על רבנו יונה; סיפור העומד בפני עצמו, אך הוא רלוונטי הן לעניין והן לשעה בה אנחנו נמצאים.

רבנו יונה, בן תחילת האלף החמישי, תחילת המאה ה13 למניינם, היה תלמידו של ר' שלמה בן אברהם מן ההר (מונטפלר). ר' שלמה בן אברהם מן ההר היה אחד מגדולי הלוחמים ברמב"ם בשעה שהוציא לאור את "מורה נבוכים", קבוצת תלמידי חכמים טענה ש"מורה נבוכים", בשל התעסקותו הפילוסופית, נסמך על מחשבת יוון והוא ספר שאיננו ראוי, והם עשו את כל המאמצים כדי להוציא אותו מהספריות היהודיות, עד כדי שריפה. זמן לא רב אחר כך הם צרחו ובכו בכאב, ובהם גם רבנו יונה, בעת בה הכנסייה הקתולית גזרה לאסוף את כל התלמוד מן הבתים ולשרוף את התלמוד. שמונה עשרה קרונות מלאים בש"סים שנאספו מן הבתים הועלו באש בפריז שבצרפת. רבנו יונה כרבים אחרים הרגישו שבאו מן השמיים לתקן את כבוד הרמב"ם על ששרפו את המורה נבוכים. מסופר שבעקבות כך עשה רבינו יונה תשובה, כתב את ספרו "שערי תשובה" וחלקיו, ועלה לקברו של הרמב"ם על מנת לבקש סליחה על שפגעו בכבודו.

ממש בתחילת הספר מדבר רבנו יונה על דחיפות עסק התשובה, שאין להתאחר או להשתהות בה. עד כדי כך שאומר רבינו יונה, שאיחור התשובה לא ימצא אלא בעמי הארץ ובמי שלא מבין את גודל השעה.

בהקשר לכך הוא מביא מדרש מקהלת רבה (ז, טו):

> משל לכת של ליסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו, ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה, והאיש ההוא עודנו עצור. ויך אותו במטהו אמר לו, קשה יום, הלא המחתרת חתורה לפניך, ואיך לא מהרת המלט על נפשך.

שר בית הסוהר מכה את אותו אדם שנשאר במקום מתוך נאיביות כזאת, ואומר לו, אם יש לך הזדמנות למה אתה לא מנצל אותה?

שני החלקים הללו מחדדים נקודה משמעותית. ראשית, התבוננות ופרשנות רבנו יונה למה שאירע, שמשמיים מקנאים לכבודו של הרמב"ם והוא עושה תשובה, מלמדים אותנו כי עלינו להתבונן במתרחש שסביבנו ולהעניק לו את המשמעות הרוחנית והתיקון שמתבקש כל אחד לעשות לעצמו.

שנית, הלימוד מתוך המשל במדרש והוא חשיבות ניצול העיתוי והזמן. אולי איננו מודעים לכך, אך לא רבים המקומות בהם סדר מוסר הוא חלק מסדר יום, אני אומר זאת בצער, ישנם אנשים החושבים שהמוסר אינו חלק מסדר הישיבה. אנו אומרים שסדר מוסר אינו רק חלק מסדר הישיבה אלא הוא דבר כל כך מהותי, שמי שמבין את העניין, מבין שהוא אחד הגורמים הבסיסיים המכוננים מערכת מוסרית המשפיעה על כולם. לא מתקבל על הדעת שהיושבים בבית המדרש לא ינצלו את הזמן בין 19:00 ל19:30, בתוך המתחם של בית המדרש, לעסוק בספר מוסר .

אם נקבל את התיקון הזה, הן את ההתבוננות בכל הקורות אותנו, והן את המסקנה שישנו מקום וזמן מיוחד המיועד לתיקון ולנצלו כראוי, ועם קבלה זאת נכנס לחג, נזכה להיכתב לחיים טובים.

מערכת חמשדקותשלאלול

תמלול: **רונן חברותא, חגי מיכליס ואריאל טופז**. עריכה: **שמואל לעסרי**.
אינטרנט: **יגאל גורן וגדעון פרימן**. הפצה: **בצלאל חזן וחיים הלפרן**.
ייעוץ והכוונה: **הרב נתנאל אריה**.